

Motion till riksdagen 2005/06:K347

av Lars Ohly m.fl. (v)

Avskaffande av monarkin och utarbetande av en republikansk författning i Sverige

1 Sammanfattning

I denna motion utvecklas Vänsterpartiets principiella argument mot monarkin och för ett republikanskt statsskick. De tänkbara argumenten för monarkins bevarande diskuteras och bemöts. En republikansk författning för Sverige skisseras. Motionen är baserad på tre tidigare motioner i frågan: 1998/99:K259, 2000/01:K257 och 2001/02:K273.

2 Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utarbetande av förslag till en republikansk författning.

3 Diskussionen om statsskicket

Vi synas sålunda, på det hela taget, vara berättigade att betrakta konungarna i många delar av världen såsom direkta arvtagare till de gamla trollkarlarna eller medicinmännen. (J. G. Frazer: Den gyllene grenen)
Monarkin demoraliserar överallt där den finns (August Strindberg)
Den demokratiska republiken kommer att bli den allmänna och gängse författningen inom de civiliserade staterna, inom de allra flesta länder i Europa och andra världsdelar. (Hjalmar Branting i riksdagen 1918)

Frågan om övergång till ett republikanskt statsskick i Sverige är inte ny. Den väcktes i riksdagen första gången år 1912 av socialdemokraten Carl Lindhagen, sedermera medlem i Sveriges Socialdemokratiska Vänsterparti (i dag Vänsterpartiet). Lindhagens hemställanspunkter upprepades i en motion av Vänsterpartiet (2002/03:K315), där även motivtexten från 1912 återges in extenso. Republikfrågan har sedan dess behandlats åtskilliga gånger i riksdagen.

Fel! Okänt namn på

gen och har åtminstone periodvis ägnats ett seriöst intresse i den offentliga debatten. De ”principiellt republikanska” Socialdemokraterna har dock inte ansett frågan vara av sådan vikt att man vågat att i riksdagen stå upp för sin uppfattning. Denna bristande beredvillighet att ta ansvar för det egna partiets ståndpunkt i frågan föranledde socialdemokraten och ordföranden i Republikanska Klubben, Sten Sjöberg, att i en artikel i Aftonbladet den 29 december 1995 utbrista:

Regeringspartiet synes vara förlamat av skräck för marginalväljarreaktioner: det självklara initiativet synes utebli på grund av obefogad underskattning av den allmänna intelligensnivån.

Dock fördes frågan så långt att grundlagsberedningen, efter en motion undertecknad av 32 socialdemokrater, 1966 gavs direktiv att även utreda monarkins framtid. Något förslag om övergång till republik blev det dock inte. Vid ett sammanträde i Torekov 1971 enades beredningen om att monarkin skulle behållas, men att statschefen, dvs. kungen, endast skulle ha representativa uppgifter.

Vänsterpartiet kommunisterna stod inte bakom denna kompromiss, och har sedan dess fortsatt att hävda det som ännu är hela den svenska arbetarrörelsens – och delar av borgerlighetens – principiella uppfattning: Sverige bör övergå till ett republikanskt statskick. Vår avsikt med våra regelbundet återkommande motioner i detta ärende är dock inte i första hand att demonstrera vår egen principfasthet utan en ärlig vilja att bidra till den, enligt vår mening, nödvändiga författningsdiskussionen om övergång till ett ändamålsenligt och modernt statskick.

Med tillfredsställelse noterar vi att republikdebatten på senare år åter tagit fart och att såväl LO-kongressen som ett flertal liberala ledarskribenter tagit ställning för republiken, inte bara pliktskyldigt och formellt utan med en viss entusiasm och stridsvilja. En ny generation republikaner har organiserat sig i Republikanska föreningen.

4 Den motsägelsefulla grundlagen

I regeringsformens 1 kap. 1 § heter det: ”All offentlig makt i Sverige utgår från folket.” Detta är den politiska demokratins grundläggande princip, fundamentet för alla andra lagar avseende den offentliga maktutövningens former och ändamål. Trots det finns i våra grundlagar rester av tidigare, på icke-demokratiska principer vilande, maktförhållanden.

I 5 § stadgas: ”Konungen ... är rikets statschef.” Denne konung utses inte i enlighet med demokratiska principer, utan tillkommer ”manliga och kvinnliga efterkommande till kronprins Johan Baptist Julii, sedermera Konung Karl XIV Johans, avkomling i rätt nedstigande led, Konung Carl XVI Gustaf.” (SO 1 §).

Konungen ges vidare ett antal politiska uppgifter utöver den formella uppgiften som statschef. Han är ordförande vid särskilda informationskonsejer

med regeringen och vid den särskilda konselj i vilken regeringsskifte äger rum (RF 5 kap. 1 §). Det är vidare kungen som förklarar riksmötet öppnat (en sista ceremoniell reminiscens av föreställningen att riksdagen erhållit sin makt från konungen och inte från folket) och han är ordförande i Utrikesnämnden där rikets förhållande till främmande makt avhandlas.

En mer utförlig argumentation kring varför dessa inslag i grundlagen står i formell – om än kanske inte reell – strid med demokratins principer torde vara överflödigt. Det främsta ämbetet och förtroendeuppdraget i en demokrati, statschefens, skall självfallet tillsättas på ett sätt som står i överensstämmelse med den demokratiska grunduppfattning som i alla andra offentliga sammanhang anses självklar.

5 Monarkins ideologiska roll

Även om det går att hävda att kungen numera fråntagits alla reella maktpolitiska befogenheter är därmed inte monarkins samhällsroll uttömd. Monarkins själva existens och alla de anakronistiska ceremonier och former som omger densamma, fungerar som ideologisk konservering av icke-demokratiska föreställningar om ”överhetens” utvaldhet och ”naturliga” maktbefogenheter.

6 Statschefens representativitet

Det framförs ofta från republikaner som ännu icke är beredda att stå upp för denna sin övertygelse att kungens uppgifter endast är representativa och ceremoniella och att därför en övergång till republik inte är av nöden, åtminstone inte just nu.

Vänsterpartiet menar tvärtom att statschefens representativa funktion ytterligare understryker det orimliga i att denne föds till sitt ämbete. Statschefen bör ha en djup kännedom om det svenska folkets liv och verkliga problem, om det politiska systemet och de ideologiska och politiska krafter det rymmer. En skyddad uppväxt som ger få eller inga möjligheter till kännedom om normalt vardagsliv, annat än genom arrangerade studiebesök och teoretisk förståelse, är en olämplig bakgrund för ett så viktigt uppdrag som statschefens. Det krävs bred erfarenhet och gedigna kunskaper för att på ett effektivt och ändamålsenligt sätt kunna representera nationen och därmed det svenska folket. Därför bör statschefen utses bland personer som kan förväntas ha denna erfarenhet och som åtnjuter ett brett politiskt förtroende, och det ligger närmast till hands att den som av riksdagen utses till talman även är rikets statschef.

Fel! Okänt namn på

7 Argumenten för monarki – och deras bemötande

En påfallande egenhet med frågan om statsskicket är att företrädarna för det monarkiska statsskicket bevarande är förhållandevis försiktiga med att formulera och föra fram positiva argument för sin uppfattning. Utförliga, väl underbyggda argument för republik bemöts inte sällan med tystnad, såväl i kammaren som i utskottsbetänkanden (se t.ex. 1999/2000:KU2 där inte ett enda sakargument för monarki framförs eller refereras). Vi avstår här från att spekulera i orsaken till den monarkistiska försagdheten, men kan inte annat än beklaga denna avsaknad av seriöst debattmotstånd.

För att i någon mån åtgärda denna obalans skall vi nedan, så gott det låter sig göras, utveckla de argument som kan tänkas finnas för ett bevarande av monarkin, givetvis åtföljda av våra kontraargument.

”Monarkin bör bevaras därför att den minner om ett fördemokratiskt styrelseskick som bör återupprättas.”

Detta är antidemokratens argument. Vi förutsätter att det inte har några anhängare i Sveriges riksdag, och vi finner bemötande överflödigt.

”Kungen gör ett så bra jobb.”

Om detta argument kan dels sägas att det är svårt att bedöma dess riktighet (jämförelsematerialet är något begränsat), dels att det hur som helst inte kan vara ett principiellt argument för monarki. Ingen vet ju hur den nuvarande statschefens efterträdare kommer att klara av sitt jobb.

”Monarkin är en del av vår historia; genom att införa republik avskär vi oss från vårt förflutna.”

Det finns åtskilliga institutioner, sedvänjor och företeelser som antingen försvunnit av sig själva eller som har avskaffats genom politiska beslut, utan att detta på något sätt inneburit att vi avskurit oss från vår historia. Vi kan till exempel nämna bruket att offra kungen till gudarna vid missväxt, träldomsinstitutionen, omyndigförklarandet av kvinnan, adelns ensamrätt till högre statliga befattningar, dödsstraff för majestätsbrott, erövringskrig, slavhandel och den inkomstrelaterade rösträtten. Alltsammans är delar av vår historia vars avskaffande knappast någon i dag beklagar.

”Det skulle bli för dyrt med president.”

Här har vi inte ett positivt argument för monarki utan ett argument mot alternativet. Vad kostnaden för ett republikanskt statsskick skulle bli bestäms givetvis av hur det utformas. En president med i princip samma representativa funktioner som dagens statschef skulle med all säkerhet bli en billigare institution än dagens kungahus.

"Landet behöver en samlande symbol som står över de partipolitiska striderna."

För det första finns det många exempel på presidenter som inte varit indragna i den dagliga partipolitiken utan kunnat fungera som representant för folket som helhet. För det andra måste påståendet ifrågasättas. Varför skulle vi behöva "en samlande symbol"? För att vi skall känna oss som "svenskar"? För att vi skall stå enade mot en yttre fiende? En närmare granskning av detta argument visar att vi här snarare har att göra med tämligen oklara nationalkänslor än med sakliga skäl. För det tredje kan man ifrågasätta att detta att "stå ovan partipolitiken" (eller "det partipolitiska kabblet" som det heter ibland) skulle vara någonting positivt. Anar vi inte här det aristokratiska föraktet för folkstyret?

"Svenska folket vill ha monarkin kvar."

Påståendet är sannolikt riktigt i den meningen att opinionsundersökningar i frågan brukar resultera i en majoritet som vill behålla monarkin. Men detta är inget positivt sakargument för monarki, bara ett argument mot att avskaffa monarkin i strid med folkets vilja. Företrädare för republik har ingen annan uppfattning i det avseendet. Men vad som är folkmajoritetens uppfattning låter sig inte bestämmas av opinionsundersökningar. Vi vill se en bred diskussion om statskicket framtida utformning, med utgångspunkt från konkreta och realistiska förslag. Att utgå från att den debatten med något slags nödvändighet skulle resultera i en majoritet för monarkins bevarande vore att allvarligt underskatta svenska folkets begåvning. Vi är inte främmande för att den grundlagsändring som monarkins avskaffande förutsätter underställs folket i en folkomröstning.

"I en demokrati är det omöjligt att överföra politisk makt till en kung. Därmed blockerar monarkin genom sin blotta existens ett försvagande av folksuveränitetens och parlamentarismens principer genom en delning av politisk makt mellan statschef och parlament/regering."

Detta är ett av de intressantaste argumenten för monarki och bör tas på allvar om man är skeptisk till maktodelningsmodeller med en politiskt stark statschef. Det kan dock inte ges någon avgörande roll. Att monarkin blockerar en stark statschefsmakt innebär ju inte att ett avskaffande av monarkin nödvändiggör en sådan utveckling. Internationellt finns åtskilliga exempel på republiker med politiskt svaga presidenter, och den allmänna trenden, åtminstone i med Sverige jämförbara länder, torde snarast vara att presidentmakten försvagas (se t.ex. Finland). Den starka parlamentariska traditionen i vårt land talar för att vi kommer att välja en modell med en politiskt maktlös president, utsedd av riksdagen (det enklaste vore kanske att helt enkelt ge talmannen statschefstiteln). Dessutom är det ur demokratisk synpunkt betänkligt att vi har ett statskick som förhindrar införandet av en maktodelningsmodell även om det skulle finnas majoritet för en sådan förändring.

Fel! Okänt namn på

”Men han gör ju ändå ingen direkt skada ...”

Tillåt oss friheten att betrakta detta argument som mindre övertygande. Vilken annan position i vårt samhälle kan motivera sin existens med detta argument? Vilken annan ämbetsman kan försvara, inte bara sitt eget innehav av tjänsten i fråga, utan också sina barns företrädesrätt till densamma, med argumentet att han eller hon ”ändå inte gör någon skada”? Vi är dessutom inte övertygade om att påståendet är riktigt. Monarkin *gör* skada. Vi överlämnar i detta ämne ordet till Vilhelm Moberg:

I en monarki uppkommer det alltid en anda av undersåtlighet, som inte är fria medborgare värdig. Kring konungen med Guds nåde och hans anförvanter har i alla tider uppblommat en rik flora av servilitet och inställsamhet, kryperi och allsköns fjäsk. Denna undersåtlighet kräver sina offer i de bästa kretsar. Jag har sett högt bildade personer, som i andra sammanhang har ådagalagt intelligens, mista sin mänskliga värdighet inför en kunglig person: I närvaro av en medlem av kungahuset har de alldeles tappat koncepterna och stått som förvandlade och stammat i förvirring och betett sig på ett sätt, som närmast kan kallas fjantigt. (Därför är jag republikan, Atlas 1998 s. 23)

Det är tänkbart att det finns ytterligare argument för att statschefens ämbete skall vara ärftligt. I så fall ser vi fram emot att få bemöta dem i den fortsatta debatten.

8 Utkast till republikansk författning

Ovan har vi utvecklat de principiella argumenten mot monarkin och för republiken. Vi har vidare analyserat och kritiserat de argument som kan tänkas *för* monarkin som statsskick. I det följande vill vi föra vidare diskussionen om statsskicket genom att skissera hur den svenska republiken konkret skulle kunna utformas.

I regeringsformen används ordet ”konungen” på endast fem ställen (1 och 5 kap.). I övrigt används beteckningen ”statschefen”. Att avskaffa monarkin kräver alltså inga stora förändringar av grundlagens text (successionsordningen kan ju upphävas i sin helhet). Inte desto mindre kräver införandet av republik att vi tar ställning till ett antal frågor som hänger samman med statsskicket och statschefens funktion.

8.1 Val av statschef

Först och främst måste formerna för val av statschef bestämmas. Här kan två skilda principer tänkas. Antingen väljs statschefen av riksdagen, såsom till exempel talmannen utses, eller utses statschefen av folket. I det senare fallet kan man tänka sig antingen ett direktval, som i Finland, Frankrike och många andra länder, eller ett indirekt val via elektor, som i det tidigare finska valsystemet.

Vilket valsätt som skall väljas avgörs främst av vilken funktion statschefen är tänkt att ha. I ett presidentstyre av amerikansk modell, där statschefen också är regeringschef och idén om maktindelning och maktbalansering är en hörnsten, är en modell med direkt, folkligt val av president naturlig. En sådan författning skulle dock innebära ett brott med vårt lands konstitutionella traditioner och ett upphävande av parlamentarismen som grundläggande princip. Vänsterpartiet menar att folksuveränitetens princip, uttryckt genom den centrala folkrepresentationens (riksdagens) odelade lagstiftningsmakt och exekutivens (regeringens) beroende av och ansvar inför de folkvalda, skall försvaras och fördjupas. Mot den bakgrunden vore det olyckligt att införa en politisk instans som genom en egen väljarbas ges en självständig potentiell makt och därmed kan komma i konflikt med såväl riksdagen som regeringsmakten.

Vänsterpartiet menar att statschefen även i en republik framför allt bör ha representativa funktioner och att statschefen därför bör utses av riksdagen.

8.2 Talmannen som statschef?

Såväl Vänsterpartiet som andra republikaner har framkastat tanken att ett enkelt sätt att införa republik vore att helt enkelt göra talmannen till statschef. Det är en elegant lösning som understryker statschefsämbetets formella karaktär. Men även en statschef utan formell politisk roll kommer att ha tämligen omfattande representativa uppgifter. Det är uppgifter som dessutom är andra än de representativa uppgifter som tillkommer talmannen. Om talmannen också skall vara statschef skulle det bli nödvändigt att hennes uppgifter som talman till största delen överfördes till de vice talmännen. Vi menar att det vore olyckligt och dessutom skapa oklarhet om de olika rollerna, och vi förordar därför att funktionen som statschef särskiljs från uppgiften som talman.

8.3 Valbarhet och nominering av kandidater vid val av statschef

Det kan förefalla naturligt, då riksdagen väljer statschef, att nomineringsförfarandet blir detsamma som gäller för andra uppdrag inom riksdagen. Det skulle innebära att kandidater nomineras av ledamöterna via partigrupperna och att valet bereds av valberedningen.

Vilka medborgare skall vara valbara? Vi menar att en mycket vid krets av personer bör kunna komma i fråga och att man till exempel inte skall föreskriva att statschefen endast kan väljas bland riksdagens ledamöter. Till skillnad från talmansuppdraget är uppdraget som statschef helt och hållet externt i förhållande till riksdagen. Vi menar att samma valbarhetsregler som för statsministern bör gälla (med tillägget att statschefen inte samtidigt kan vara statsråd).

Vem skall kunna nominera? En lösning är att stadga att nomineringsrätten endast tillkommer riksdagens ledamöter. Det är en konstitutionellt logisk

Fel! Okänt namn på

modell, men vi vill ändå framkasta en annan möjlighet, nämligen att låta medborgarna nominera kandidater till statschefsvalet. Även om statschefen inte ges någon aktiv politisk roll, är hennes ämbete av största betydelse, och statschefens möjligheter att fungera i sin representativa roll bygger inte minst på den folkliga förankring ämbetet har.

En sådan modell bör kombineras med regler som begränsar antalet kandidater till en rimlig nivå, samtidigt som olika opinioner ges reell möjlighet att avspeglas i de kandidater som riksdagen har att ta ställning till. Lämpligen kan nomineringsrätten ges dels till de politiska partier som är representerade i riksdagen, dels till nomineringsgrupper av medborgare som vill föra fram kandidater. Sådana nomineringsgrupper skall inte vara alltför svåra att bilda, men ett minsta antal ”medlemmar” – namnunderskrifter – bör fastställas.

8.4 Valsätt

Eftersom bara en person skall väljas kan det inte bli fråga om proportionella val enligt RO 7 kap. 4 §. Man kan anta att det i de flesta fall står helt klart vilken kandidat som har möjlighet att få majoritetens stöd och att valet därför genomförs med acklamation med endast en kandidat. Det skulle dock innebära en ur demokratisynpunkt betänklig antiklimax i det fall en folklig nomineringsprocess och livlig offentlig debatt föregått valet. Därför menar vi att valet alltid skall genomföras i slutet och att det skall genomföras i två steg, där alla nominerade kandidater deltar i det första steget och de två kandidater som fått flest röster i det andra steget. Den som i andra valomgången fått mer än hälften av de avgivna rösterna – med bortseende från blanka röster – skall anses vald.

Med en sådan modell blir det mer intressant att föra fram och bedriva kampanj även för kandidater som inte självklart kommer att väljas och det skapas förutsättningar för ett bredare folkligt engagemang. Och mer än så – vi vänder faktiskt på den demokratiska processen. I stället för att partier och riksdagskandidater som i den ordinarie valkampanjen försöker övertyga folket, kan det bli folket som i valkampanjen inför val av statschef försöker övertyga riksdagsledamöterna. Ett sådant omvänt perspektiv vore måhända inte ovälkommet ur demokratisk synpunkt.

8.5 Statschefens funktioner

Med införandet av ett demokratiskt valsätt vid tillsättande av statschef faller de principiella invändningar som kan göras mot de politiska funktioner som fortfarande är knutna till statschefen i dagens monarki: ordförandeskapet i Utrikesnämnden, öppnandet av riksmötet, konselj med regeringen vid regeringsskifte och ”vid behov”. Även om fasthållandet av det parlamentariska systemet förhindrar att statschefen ges en aktiv politisk roll, kan en demokratiskt vald statschef tillåtas både politiska funktioner och i begränsad utsträck-

ning en roll i den politiska debatten, något som är omöjligt att acceptera i en monarki.

Statschefens representativa roll kräver självfallet att hon är väl informerad om Sveriges utrikespolitiska ståndpunkter, om regeringens och riksdagens arbete och om den allmänna politiska situationen i landet. Vi ser därför inga vägande skäl att inskränka de funktioner som i dag tillkommer konungen. Eventuellt bör de till och med utvidgas, till exempel genom att regelbundna överläggningar sker, inte bara med statsministern och regeringen, utan också med de folkvalda, i plenum, representerade av talmannen eller på annat sätt.

Ytterligare en förändring, som inte längre möter några principiella hinder, vore att ge statschefen en aktiv roll vid regeringsbildningen. Här menar vi dock att den nuvarande modellen, med talmannen i denna roll, bör bibehållas eftersom den understryker regeringens direkta förhållande till riksdagen och därmed den parlamentariska principen.

8.6 Immunitet

I den gällande författningen ges konungen en rättslig immunitet som principiellt skiljer sig från den begränsade immunitet som gäller riksdagsledamöter. Den senare avser endast ”yttranden och gärningar under utövandet av uppdraget” och kan dessutom upphävas av riksdagen enligt särskilda regler (RF 4 kap. 8 §). Motivet för immuniteten är att förhindra att juridiska och polisiära maktmedel missbrukas i politiska syften. Med konungens immunitet förhåller det sig annorlunda. Håkan Strömberg skriver i Sveriges författning (Stockholm 1999): ”En monark tänkes inneha sitt ämbete antingen med ett slags privaträttslig grund (på grund av arv) eller i kraft av ett gudomligt uppdrag (obs uttrycket ’med Guds nåde’, som tidigare användes i den svenska konungens titel). Ett uttryck för detta betraktelsesätt är, att en monark inte kan ställas till ansvar för sina handlingar, medan en president i många länder kan avsättas på grund av ämbetsfel.” (s. 50) Konungen är *personligen* immun mot rättsliga åtgärder, medan en demokratiskt vald statschef kan bara ha en begränsad immunitet i denna funktion. Härvidlag torde liknande regler som i dag gäller för riksdagsledamöter kunna användas.

8.7 Mandatperiod

Statschefen bör väljas på en begränsad period, inte för livstid. Frågan är hur lång denna period bör vara. Om, som vi förordar, statschefen väljs av riksdagen skulle en mandatperiod som sammanfaller med folkrepresentationens, i Sveriges fall alltså fyra år, ytterligare understryka statschefens demokratiska ansvarighet. Vid en förändrad sammansättning av riksdagen skulle det också kunna få genomslag i valet av statschef. Därmed är det alltid klart att statschefen åtnjuter de folkvaldas förtroende och man undviker en situation där ett artikulerat, men ej formellt, misstroende från riksdagens sida allvarligt skulle kunna försvåra statschefens möjlighet att fullgöra sina uppgifter. Detta argu-

Fel! Okänt namn på

ment försvagas dock i samma grad som statschefens roll begränsas till representativa uppgifter.

Mot en kort mandatperiod talar, för Vänsterpartiets del, ambitionen att skydda folksuveränitetsprincipen och undvika maktkonkurrens mellan de centrala statsorganen. En kort mandatperiod ger en starkare demokratisk legitimitet, och därmed utökas också det område inom vilken statschefen legitimt kan utöva politisk makt. Vår slutsats blir att en statschef med i huvudsak representativa funktioner, låt vara inte med nödvändighet fullt så begränsade som de måste vara i en monarki, med fördel kan väljas för en längre mandatperiod, förslagsvis åtta eller tolv år. Vi ser heller inga tunga skäl att införa begränsningar i möjligheten till omval.

8.8 Ersättare för statschefen

Med en riksdagsvald statschef finns inte behov av en permanent ersättare (vice statschef). Vid statschefens frånfalle eller avgång kan riksdagen relativt snabbt utse ny statschef. Även om det offentliga nomineringsförfarande som ovan skisserats tillämpas, torde tiden inte behöva bli orimligt lång. Möjligen kan särskilda, förenklade regler för nominering tillämpas då extraval av statschef skall genomföras. I så fall bör extravalet bara avse tiden fram till utgången av den ursprungliga mandatperioden.

Som tillförordnad statschef fram till dess ny statschef utsetts bör talmanen, och i hennes ställe de vice talmännen, fungera.

8.9 Benämning m.m.

I debatten har framkastats tanken att man som en kompromiss skulle låta välja statschef, men benämna denne konung eller drottning, dvs. ett slags återinförande av medeltidens valkungadöme i mer demokratiska former. Vi finner inte argumenten för en sådan lösning särskilt övertygande. Benämningarna konung och drottning är och förblir oupplösligt förknippade med ett odemokratiskt statsskick och vi tror inte att monarkisterna, trots denna koppling, låter sig nöja med ett slags låtsaskung. Den irrationella magi som utgör monarkins enda källa till legitimitet sitter självfallet inte i benämningen utan kräver betydligt mer av otidsenliga arrangemang för att kunna upprätthållas, inte minst den ärftliga tronföljden.

Ett annat alternativ är att ta upp den gamla titeln riksföreståndare (som fortfarande finns kvar som benämning på en av riksdagen utsedd tillfällig statschef i händelse av kungahusets utdöende). Vänsterpartiet finner inte heller detta alternativ särskilt tilltalande, lika lite som andra ålderdomliga beteckningar på höga herrar (drott, hövding, tsar, riksmarskalk, sultan, emir).

I detta fall menar vi att enklast är bäst. Den svenska statschefen bör i en republik kallas president.

Ytterligare en fråga, måhända av smärre konstitutionell vikt, är frågan om statsvapnet, som ju i dag även är konungens personliga vapen (lagen [1998:268]

om Sveriges rikes vapen). Vi menar att vid en övergång till republik bör det nuvarande, med monarkin förknippade statsvapnet ersättas av ett nytt, och detta bör inte samtidigt vara statschefens personliga vapen. Om det befinns angeläget att upprätthålla den kulturella tradition som heraldiken trots allt utgör kan det finnas skäl att se närmare på den irländska modellen, där varje president får sin egen, individuellt utformade vapensköld uppsatt vid sin avgång.

8.10 Genomförandet

Det huvudsakliga argumentet mot införande av republik från dem som principiellt är för republik brukar vara hänvisningen till folkviljan. Svenska folket antas till övervägande delen vara för monarkin, varför riksdagsmotioner om republik kan avslås även av partier med republikkravet inskrivet i partiprogrammet. Det var i och för sig svårt att upptäcka motsvarande omsorg om folkviljan när andra, betydligt mer kännbara, men "nödvändiga", beslut om nedskärningar skulle fattas under 1990-talet, men det vore oss främmande att ta denna inkonsekvens till intäkt för att fatta ett principiellt viktigt beslut om grunderna för vår författning utan en föregående allmän debatt och folklig förankring.

I partiöverläggningarna om direktiven till Grundlagsutredningens översyn av regeringsformen framförde Vänsterpartiet att vi såg det som naturligt att även frågan om statsskicket prövades i detta sammanhang. Regeringen gjorde då en annan bedömning och skrev i direktiven in ett uttryckligt förbud för utredningen att befatta sig med saken. I en flerpartimotion 2004 föreslogs därför riksdagen besluta begära tilläggsdirektiv i saken. Denna modesta begäran vann dock inte kammarmajoritetens gillande. Frågans art och vikt är emellertid sådan att det inte är möjligt att därmed låta sig nöja – försåvitt demokratiska principer skall tas på allvar. Riksdagen bör ges en förnyad möjlighet att ta ansvar för statsskicket och dess fulla förenlighet med regeringsformens inledningsmening: "All offentlig makt i Sverige utgår från folket."

Därför bör regeringen, på grundval av denna motion och som utgångspunkt för en fortsatt samhällsdebatt, låta utarbeta ett konkret förslag till republikansk författning samt föreslå former för dess införande. Ett sådant förslag bör göras till en del av en bred demokratisk process, där alla republikanska partier och andra republikanska organisationer ges tillfälle att förklara och försvara sin ståndpunkt. Vi är övertygade om att en sådan diskussion bara kan gynna en fortsatt demokratisering och modernisering av vår författning, och riksdagen bör senare överväga att ställa frågan under folkets prövning i en folkomröstning.

Det innebär att det torde vara fullt möjligt för alla de riksdagsledamöter som är republikaner "i princip", men som av det ena eller andra skälet inte är beredda att i dag fatta ett skarpt beslut om monarkins omedelbara avskaffande, att bifalla denna motion och därmed i vart fall bidra till frågans framtida lösning.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 29 september 2005

Lars Ohly (v)

Lars Bäckström (v)

Lennart Gustavsson (v)

Alice Åström (v)

Berit Jóhannesson (v)

Sermin Özürküt (v)

Mats Einarsson (v)